

SCRIITURA NARCISISTĂ: DELIMITĂRI TERMINOLOGICE

Narcissistic writing: terminological delimitations

Victoria MALINOVSCI, drd., specialitatea Literatura română,
Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Conducător științific: Maria ABRAMCIUC, conf. univ. dr.
Facultatea de Litere, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Motto:

„Sfâșiat între contemplație și cunoaștere, între pornirea de
a ieși din sine spre a se fixa și cea de-a se abandona sie
spre a se pierde în devenire, spiritul împletește moartea cu
viața, năzuind către împletirea propriei sale însuflețiri”
(Cristian Moraru)

Abstract: *The myth of Narcissus is a symbol of the contemporary era. The phenomenon, generated by this myth, denotes the creator's choice for absolute individualism. The self-contemplation in poetry is manifested through artistic state focused on its own linguistic resources, on its own discourse. Therefore, the relation of the writer with his own ego, with the world and with others, derives from here.*

Keywords: *Narcissism, narcissistic writing, writing, self-referent/self-referential, auto scope speech/discourse, lyrical ego.*

Relevant pentru creatorii din toate timpurile, mitul lui Narcis, care, precum afirmă mai mulți cercetători, a devenit o siglă a epocii contemporane, își iradiază semnificațiile și în literatură. În spațiul scrisului artistic, narcisismul, fenomenul generat de acest mit, denotă opțiunea creatorului pentru un individualism absolut, autorii care și-l adoptă autocontemplându-se obsedant în spațiul scriiturii lor. De aici rezultă raportul celui care scrie cu propriul eu, cu lumea și cu Celălalt. Autocontemplarea în poezie, ca și în proză, se manifestă, în primul rând, prin concentrarea instanței artistice asupra propriilor resurse lingvistice, asupra propriului discurs.

Aflându-ne la începutul cercetării, în comunicarea noastră, ne propunem să tatonăm arsenalul terminologic al acestui gen de literatură, în special, cel care se pretează la comentariul operelor lirice. În scopul identificării unor termeni, cu care vom opera la realizarea proiectului nostru științific, ne vom axa pe studiile unor exegeți de valoare (R. Barthes, Derrida, Cristian Moraru ș. a). În primul rând, vom explica accepția, în literatură, a termenilor de bază: *narcisism* și *scriitură*. În

cazul primului, vom delimita între *narcisismul auctorial* și *narcisismul textual*. Explicația noțiunii de *narcisism* ne va conduce spre alți termeni, care vizează fenomenul reflectării în opera literară: *auto/referent* și *auto/referențialitate*. În acest context, vom reliefa și noțiunea de *discurs autoscopic*. În fine, concentrându-ne la actul poetic, vom discuta și în jurul conceptului de *eu liric*, instanță cu un statut special în spațiul scriiturii narcisiste.

Conform *Dicționar-ului de Bioetică*, elaborat de către Marian Niță împreună cu o întreagă echipă de cercetători, prin *narcisism* se înțelege o „stare anormală, caracterizată printr-o dragoste intensă a cuiua față de propriile sale calități fizice sau psihice. Ca un corolar, narcisistul este incapabil să iubească alte persoane. Narcisismul desemnează atât un simptom, cât și o trăsătură caracteristică constând din autoadorare, exagerat amor propriu. După psihanaliză, un coeficient de narcisism există în orice persoană. „Subiectul, scrie Freud, începe prin a se lua pe sine însuși, propriul său corp, ca obiect al dragostei”. Se face distincție între două feluri de narcisism: „Narcisismul primar care desemnează o reînțoarcere asupra sa însuși și narcisism secundar, care desemnează o reînțoarcere asupra propriei persoane, a libidoului investit în lucruri și retras din acestea””. (Niță 2009: 207)

În aceeași linie de idei, este important să evocăm conținutul mitului, unde își are originea fenomenul investigat. În *Dicționar-ul de mitologie greacă și romană* de Anna Ferrari, *Narcis* (gr. Νάρκισσος,- ou; lat. Narcissus, i) este descris ca un „Tânăr nespus de frumos, fiul zeului fluvial Cefisos și al nimfei Liriope, pe care râul o seduse, învăluind-o cu apele sale. Deși era înconjurat de dragostea și admirația celor care îl întâlneau, Narcis rămânea indiferent la atențiile și propunerile amoroase, preferând vânătoarea, la care era foarte iscusit. O variantă a mitului spune că tatăl său era Amirintos, tovarășul credincios al Artemisei, zeița vânătorii. De frumosul tânăr s-a îndrăgostit nebunește nimfa Echo, însă și ea a fost respinsă și s-a stins de durere, văzând că dragostea ei nu era împărțită; în cele din urmă, Nemesis¹ a hotărât să-l pedepsească pe Narcis, făcându-l să-și vadă chipul în apa unui izvor. Tânărul s-a îndrăgostit de acea imagine, mistuindu-se de dor, și s-a transformat în floarea care-i poartă numele. Trupul său a dispărut, lăsând în loc splendida narcisă.” (Ferrari 2003: 574)

Încă din cele mai vechi timpuri, istoria acestui tânăr a constituit obiectul de studiu atât al psihologilor, cât și al literaților. În literatura antică, Narcis și tragedia acestuia au fost evocate în *Imnul homeric către Demetra* (Ferrari 2003: 575). De asemenea, acest mit i-a inspirat și pe scriitorii de mai târziu. Astfel, în literatura modernă și contemporană, „... s-au inspirat H. De Acuna pentru a sa *Poveste a lui Narcis*, un poem de factură ovidiană; J.-C. L. Clinchamp de Malfilâtre în micul poem *Narcis în insula Venerei...*”. (Ferrari 2003: 576)

În planul teoriei operei literare, în mitul lui Narcis își au originea mai multe concepte. În primul rând, în ceea ce vizează domeniul scrisului poetic, atestăm

¹*Nemesis, zeița ce reprezintă ideile morale abstracte*, cf. Ana Ferrari, *Dicționar de mitologie greacă și romană*, Trad. de Dragoș Cojocaru ș.a., Editura Polirom, București, 2007, p. 584.

noțiunile de *auto/referent* și *auto/referențialitate*. În monografia *Poezia generației '80*, Nicolae Leahu susține ideea că „poezia nu mai comunică un sens pe care să-l decodăm prin lectură, sau, mai precis, acesta nu mai urmărește un referent extern, ci se comunică pe sine ca scriitură; nu mai are în vedere, în primul rând, un mesaj semantic, ci transcrie programatic semnele scripturale ce fixează materialitatea textului ” (Leahu 2015: 209).

Atunci când interpretează *referentul ca autoreferent*, Cristian Moraru în *Poetica reflectării*, menționează că „...opera se referă la propria-i constituire, la propriu-i eșafodaj, scriitura aventurii devine o aventură a scriiturii” (Moraru 1990: 94). În planul narcisismului textual, referentul se confruntă cu realitatea, raportându-se la propriile sale obsesii, dorințe și „așteptări” (Moraru 1990: 56). În acest sens, autoreferentul le neglijează pe toate și se ia pe sine ca obiect de reflectare, iar „actul reprezentării este înțeles ca fiind dublat de o simultană autoreprezentare, reflecție narcisistă a discursului asupra lui însuși” (Moraru 1990: 96). „Reprezentantul se autorefectă în același timp ce reprezintă reprezentantul” (Moraru 1990: 96), adică propriul eu/ pe sine însuși, propriile trăiri și frământări. Or, altădată, Narcis se „oglindea” în apele lacului, ca poezii să se „auto-oglindească” în „litera foii”, aceasta fiind nu altceva decât o scriere narcisistă *auctorială*.

Roland Barthes, în eseul *Gradul zero al scriiturii. Noi eseuri critice*, consideră scriitura „o realitate formală” (Barthes 2006: 16), de rând cu limba și stilul. În același timp, teoreticianul francez delimitează între limbă și stil și scriitură, afirmând: „Limba și stilul sunt niște realități anterioare oricărei problematice de limbaj; limba și stilul sunt produsul natural al Timpului și al persoanei biologice; dar identitatea formală a scriitorului nu se stabilește cu adevărat decât în afara instituirii unor norme ale gramaticii și a unor constante ale stilului, acolo unde continuumul scris, adunat și închis mai întâi într-o natură lingvistică perfect inocentă, va deveni, în sfârșit, un semn total, alegerea unui comportament uman, afirmarea unui anumit Bine, care angajează astfel scriitorul în evidența și în comunicarea unei fericiri sau a unei neliniști și care unește forma normală și singulară totodată a vorbirii sale cu vasta Istorie a celuilalt. Limba și stilul sunt niște forțe oarbe, scriitura este un act de solidaritate istorică. Limba și stilul sunt niște obiecte; scriitura este o funcție: ea este raportul dintre creație și societate, este limbajul literar transformat prin destinația sa socială, este forma considerată în intenția ei umană și legată, în acest fel, de marele crize ale Istoriei” (Barthes 2006: 16).

Scriitura este un Purgatoriu, este o sită prin care, fin, ușor și atent se strecoară ani, amintiri, vise, dorințe, neliniști, amintiri și iubiri. Se transpun, pentru a reda stări, trăiri, împliniri sau regrete, scriitura cooptându-le pe toate, redându-le transfigurată.

Interpretarea scriiturii narcisiste solicită o atenție deosebită, căci și scopul, pe care îl urmărește un scriitor narcisist în text, uneori, poate fi înțeles greșit. Scriitura narcisistă presupune o abordare aparte și din motivul că impune două perspective de valorificare – filosofică și mitică – ascunse în interiorul literei.

În acest sens, teoreticianul Cristian Moraru insistă asupra faptului că „... textele filosofice și literare „întrebate” conțin realmente o potențialitate „narcisistă” pe care întrebarea „bine pusă” a cercetătorului e aptă să o aducă în orizontul evidenței? Or, pur și simplu, privind în oglinzile trecutului, acesta nu face decât să proiecteze euforic în ele problemele sale teoretice?” (Moraru 1990: 9).

Analizând cele spuse de către teoretician, conchidem că un text narcisist va fi corect interpretat doar atunci după ce cunoaștem viața scriitorului, trăirile lui sufletești. Atunci când teoreticianul analizează un text, din punctul de vedere al hermeneuticii și îi evidențiază elementele narcisiste, este necesar ca el însuși să se depărteze de propriul *eu*, pentru a fi în stare să privească textul dintr-o parte, adresându-și niște întrebări „bine puse” (Moraru 1990: 9), ca astfel să obțină un rezultat valid, obiectiv și corect, pentru a nu risca a se evidenția pe sine însuși, sau a se căuta pe sine în textul dat, „... propria gândire drept figura celuilalt, „iubindu-se” pe sine însuși” (Moraru 1990: 9).

În finalul acestor prime observații asupra narcisismului ca fenomen literar, menționăm că, atât Mitul lui Narcis, cât și specificul și relevanța lui în operele lirice sunt importante, în sensul dimensionării ființei celui care scrie și se scrie în textul poetic, iar descoperirea și interpretarea acestor reverberații ne dezvăluie universul eului liric, deși „povestea lui Narcis merge mai departe decât atât. Ea concentrează și amplifică o fază specifică în procesul autotransformării” (Moraru 1990: 199), ceea ce urmează să analizăm și să demonstrăm în capitolul practic al tezei noastre.

Bibliografie:

1. Barthes, Roland, *Gradul zero al scriiturii, Noi eseuri critice*, Chișinău, Editura Cartier, 2006.
2. Ferrari, Ana, *Dicționar de Mitologie Greacă și romană*, traducere de Dragoș Cojocaru ș.a., București, Editura Polirom, 2003.
3. Leahu, Nicolae, *Poezia generației '80. Eseu*, Ediția a II-a, Postfață de Eugen Lungu, Chișinău, Editura Cartier, 2015.
4. Moraru, Cristian, *Poeticareflectării. Încercare în arheologia mizezei*, București, Editura Univers, 1990.
5. Niță, Marian ș.a., *Dicționar de bioetică*, Craiova, Editura Aius PrintEd, 2009.